

Strategisk handlingsplan

Mot mobbing i skolen

Revidert utgave

Tromsø kommune 2008

Innhold:

Sammendrag	Side 3
1- Bakgrunn og mandat.	Side 5
2- Hva er mobbing? Forståelse/definisjon.	Side 6
3- Sentrale føringer.	Side 9
4- Overordna målsetting.	Side 13
5- Mobbeforekomst i Tromsøskolen.	Side 13
6- Tverrfaglig samarbeid mot mobbing.	Side 15
7- Målrettet arbeid mot mobbing på skolenivå.	Side 17
8- Ressurser i arbeidet mot mobbing.	Side 21
9- Internkontroll og kvalitetssikring.	Side 24
10- Litteratur.	Side 26

Sammendrag:

Kap 1   Bakgrunn og mandat.

Kapitlet gjør kort rede for bakgrunnen for utarbeiding av denne planen. Planen er en revisjon av ”Strategisk handlingsplan mot mobbing i skolen” fra 2004. Kapitlet viser også at både Opplæringsloven og skolens læreplanverk pålegger kommunene å sikre et godt psykososialt miljø.

Kap 2   Hva er mobbing? Forståelse/definisjon.

Kapitlet beskriver hva som i planen menes med begrepet mobbing. Det gjøres klart at mobbing er et fenomen som klart skiller seg fra konflikt mellom jevnbyrdige parter, og som også skiller seg klart fra mer tilfeldig erting og knuffing. Her beskrives også former for mobbing som det har vært satt søkelys på i det siste, som digital mobbing, kjønnsrelatert mobbing og lærere som mobber.

Kap 3   Sentrale føringer.

Kapitlet viser hvilke lover, stortingsmeldinger og planer fra sentralt hold som gir forpliktelser for kommunen som skoleeier. Her presenteres blant annet ”Manifest mot mobbing”, ”Barnas arbeidsmiljølov” og rapporten ”Forebyggende innsatser” hvor det gjøres en vurdering av hvilke programmer og tiltak mot mobbing som vurderes å holde mål faglig sett.

Kap 4   Overordnet målsetting.

Kort presentasjon av hvilken målsetting Tromsø kommune har på feltet mobbing; Barn og unge skal erfare nulltoleranse for mobbing!

Kap 5   Mobeforekomst i Tromsøskolen.

Kapitlet beskriver kort hva vi vet om forekomst av mobbing i Tromsøskolen, både basert på tall fra ”Elevundersøkelsen” og tall innhentet lokalt.

Kap 6   Tverrfaglig samarbeid mot mobbing.

I dette kapitlet trekkes folkehelseperspektivet og det tverrfaglige perspektivet inn. Ulike faggrupper og ulike instanser må samarbeide, hver med sin kompetanse for å forebygge og håndtere mobbing på en effektiv måte.

Kap 7 Målrettet arbeid mot mobbing på skolenivå.

Dette er planens sentrale kapittel, som gir konkrete føringer på hva som skal være på plass på alle skoler for å forebygge, avdekke og stanse mobbing. Kapitlet sier også noe om hva som må gjøres for å sikre forankring og forpliktelse for alle i skolemiljøet, og hva som må gjøres for å sikre kontinuitet og langsiktighet i arbeidet.

Kap 8 Ressurser i arbeidet mot mobbing.

Kapitlet presenterer kort de eksisterende, sentralt anerkjente programmer mot mobbing.

Kap 9 Internkontroll og kvalitetssikring.

Her utdypes kommunens ansvar for å sikre at de rutiner og prosedyrer som planen foreskriver kvalitetssikres og følges opp, både på skolenivå og på kommunalt nivå.

Kap 10 Litteratur.

Her presenteres både nasjonale føringer, i form av lovverk, stortingsmeldinger, planer og veiledere. Her presenteres også de lokale planer som har betydning for feltet. Videre anbefales aktuell faglitteratur, og materiell som gir større kjennskap til de anerkjente programmer mot mobbing.

Kap. 1   Bakgrunn og mandat

Mandat

Tromsø kommunestyre vedtok i sak 0096/04 *Strategisk handlingsplan mot mobbing* som en overordnet kommunal handlingsplan. Denne skulle danne basis for skolens arbeid med mobbeproblematikken. Rådmannen har bedt PPT om å foreta en revisjon av planen. En forutsetning er at nasjonale målsettinger legges til grunn for arbeidet.

I K-06 (Læreplanverket for kunnskapsløftet) Prinsipper for opplæringen som sammenfatter og utdyper bestemmelsene i opplæringsloven står det følgende i Læringsplakaten:

Skolen og bedriften skal: **”...sikre at det fysiske og psykososiale arbeids- og læringsmiljøet fremmer helse, trivsel og læring...”**

K-06 er statens styringsberedskap i forhold til skolens pedagogiske virksomhet og har status av å være en nasjonal instruks. Den gir kommunen som skoleeier og skolens ansatte et bundet mandat i forhold til nasjonale vedtatte målsettinger.

Bakgrunn

Arbeidet med å gi barn og unge i skolen en beskyttelse i form av en egen ”barnas arbeidsmiljø” har munnet ut i en paragraf i opplæringsloven.

§ 9a-3. *Det psykososiale miljøet.*

Skolen skal aktivt og systematisk arbeid for å fremje eit godt psykososialt miljø, der den enkelte eleven kan oppleve tryggleik og sosial tilhør.

Dersom nokon som er tilsett ved skolen, får kunnskapen eller mistanke om at ein elev blir utsett for krenkande ord eller handlingar mot mobbing, diskriminering, vold og rasisme, skal vedkommande snarast undersøje saka og varsle skoleleiinga, og dersom det er nødvendig og mogeleg, sjølv gripe direkte inn.

Dersom ein elev eller forelder ber om tiltak som vedkjem det psykososiale miljøet, deriblant tiltak mot krenkjande åtferd som mobbing, diskriminering, vald og rasisme, skal skolen snarast mogleg behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningslova. Om skolen ikkje innan rimeleg tid har teke stilling til saka, vil det likevel kunne klagast etter føresegnene i forvaltningslova som om det var gjort enkeltvedtak.

En av hovedutfordringer i kommuneplanen 2007-2018 er å sikre gode levekår og likeverdige tjenester til hele befolkningen. Tromsø kommune ønsker å legge et folkehelseperspektiv på handlingsplanen mot mobbing fordi barn og unges psykiske helse påvirkes av mobbing, noe som igjen har stor betydning for deres levekår.

Kap. 2 Hva er mobbing? Forståelse og definisjon.

Mobbing som sosialt fenomen, er ikke av ny dato, men i fagterminologien kan begrepet tidfestes til slutten av 1960-tallet – da professor i psykologi Dan Olweus startet sin forskning på området. Han betraktes i dag som en av verdens ledende autoriteter når det gjelder forskning på mobbing.

Olweus har definert mobbing som følger:

”Gjentatt negativ eller ondsinnet atferd fra et eller flere barn rettet mot et annet barn som har vanskelig for å forsvare seg.”

Denne definisjonen er lagt til grunn i forarbeidet til kap. 9a i opplæringsloven (Merknader fra Ot prp 72 (2001-2002):

”Etter denne definisjonen, som også blir brukt internasjonalt, er mobbing kjenneteikna av desse tre kriteria:

- 1. Det dreier seg om aggressiv eller ondsinna atferd, som*
- 2. gjentek seg og varer ved over ei viss tid*
- 3. i ein mellommenneskeleg relasjon som er prega av ein viss ubalanse i styrke- eller makttilhøvet. ”*

I forbindelse med Utdanningsdirektoratets nettbaserte undersøkelse ”Elevundersøkelsen” benyttes følgende definisjon av mobbing;

”Med mobbing mener vi gjentatt negativ eller ”ondsinnnet” atferd fra en eller flere rettet mot en elev som har vansker med å forsvare seg. Gjentatt erting på en ubehagelig og sårende måte er også mobbing.

Mobbing som begrep brukes allment på en måte som kan bidra til å utvanne eller gi en fortegnert forståelse av hva mobbing er. Kommunen vil i denne handlingsplanen legge til grunn en pedagogisk og juridisk forståelse av definisjonen på mobbing;

Handlingen er negativ, gjentar seg over tid, og det er ubalanse i styrkeforholdet. Dette er atferd som er kvalitativt annerledes enn ungers normale krangling og/eller vennskapelige slåsskamper der krefter måles mellom likeverdige parter.

Det er vesentlig at skolene skiller mellom konflikthåndtering og det å håndtere mobbing. Konflikt er en uoverensstemmelse mellom to tilnærmet likeverdige parter. Mobbing er i henhold til definisjonen et fysisk eller psykisk overgrep som utføres over tid, og der det ikke dreier seg om likeverdige parter. Trivselstiltak og konfliktløsningsstrategier kan virke forebyggende, men er ikke egnet til å håndtere mobbing. Å stanse mobbing forutsetter voksne med kompetanse og myndighet til å gripe inn samt å følge opp over tid.

Mobbing kan til ulike tider ytre seg på ulike måter. I den senere tid er det satt særskilt fokus på de følgende former for mobbing;

Kjønnsrelatert mobbing

Kjønnsrelatert mobbing kan betegnes som en form for mobbing som har kjønn som utgangspunkt. Eksempelvis at gutter krenker jenter både verbalt og fysisk. Videre kan det mellom gutter foregå kjønnsrelatert mobbing, ved at gutter får redusert sin status som mann. Også mellom jenter kan det være negative og krenkende kommentarer knyttet til kropp og kjønn. Det kan særlig være de som bryter med normen for sitt kjønn som blir utsatt i form av kommentarer som ”homo”, ”femi” og lignende. Begrepet kjønnsrelatert mobbing er nytt i norsk sammenheng. Mye tyder på at kjønnsrelatert mobbing, forstått som uønsket seksuell oppmerksomhet, er vanlig blant ungdom.

Tromsø kommune har vedtatt ”Handlingsplan mot diskriminering av lesbiske, homofile, bifile og transpersoner i Tromsø 2008 – 2012. I denne planen ligger det tiltak som skoler skal sette i verk, blant annet at;

”Skolens planer mot mobbing skal omfatte tiltak mot diskriminering av LHBT- personer.”

I planen sies videre; *”Forebygging og håndtering av alle former for trakassering er en viktig del av arbeidet mot mobbing. Nulltoleransen mot mobbing må også omfatte uønsket seksuell oppmerksomhet i form av homorelaterte skjellsord blant skoleelever.”*

Arbeidet mot kjønnsrelatert mobbing foregår ikke i et vakuum, men innenfor et juridisk forpliktende rammeverk. Barnekonvensjonen, kvinnekonvensjonen, likestillingsloven og opplæringsloven forplikter offentlige og statlige organer å hindre kjønnsrelatert mobbing.

Digital mobbing

Trakassering og mobbing tar nye former med bruken av elektronisk teknologi. Den nyeste formen for mobbing er gjennom Internett og mobiltelefon. Mobbere bruker sms, mms, mobilkamera, e-post, blogger, ”My Space” og hjemmesider som sine midler. Mobbingen kan skje ved at hatefulle, truende eller nedverdiggende meldinger legges ut på Internett. Seksuell trakassering forekommer også, eksempelvis ved nedverdiggende kjønnsrelatert omtale legges ut, ved at bilder av andre legges ut på Internett, ved uønsket seksuell eksponering med webkamera. En undersøkelse viste at 14 % av norsk ungdom hadde lagt ut hatefulle meldinger på Internett, og en noe større prosentandel hadde mottatt meldinger som var ubehagelige eller skremmende.

Mobbing utført av voksne

Ut fra Elevundersøkelsens definisjon av mobbing, rapporterer 4,8 % av elevene at de mobbes av en eller flere lærere. Dette er tall for hele landet, men det er ingen holdepunkter for å hevde at situasjonen er vesentlig forskjellig i Tromsø-skolen. At elever opplever mobbing fra sine lærere er dermed også en problematikk som må tas på alvor.

Helsemessige konsekvenser av mobbing

Forskning viser at mobbing kan virke nedbrytende på helsen, både psykisk, fysisk og sosialt. Mobbeofferet kan utvikle angst, få lavt selvbilde og depressive tendenser. Fysiske utslag av mobbing kan være hodepine, vondt i magen, kvalme, svimmelhet og smerter. Mobbing har også betydning for det sosiale miljøet på skolen.

Kap. 3 Sentrale føringer

Arbeidet mot mobbing krever en vedvarende, helhetlig og samordnet innsats der flere aktører på alle nivå har ansvar. For elever handler det om læringsmiljø, faglig og personlig utvikling, trivsel og helse. For skoler og skoleeiere handler det om kompetanseutvikling og kvalitetssikring. Når det gjelder sentrale føringer i lovverk, forskrifter og stortingsmeldinger, ser vi at ansvaret er fordelt på flere departement og direktorater.

I utdanningsdirektoratets *Strategi for læringsmiljøet i grunnsopplæringen 2005-08*:

”Læringsmiljø i skole og lærebedrift, nevnes følgende stortingsmeldinger:

- *St.meld. nr.30 (2003-2004) Kultur for læring.*
- *St.meld. nr.16(2002.2003) Resept for et sunnere Norge*
- *St.meld. nr.49(2003-2004) Mangfold gjennom inkludering og deltagelse*
- *St.meld. nr.39(2001-2002)Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*

Viktigheten av skolemiljø fritt for mobbing, diskriminering og rasisme nevnes også i flere lover, forskrifter og offentlige dokumenter, slik som;

- *Opplæringsloven med forskrifter*
- *Forskrifter for miljørettet helsevern i barnehage og skole*
- *Veileder om 9a om elevenes skolemiljø m.fl.*
- *Lov om helsetjenesten i kommunene*
- *Forskrift om kommunenes helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten*
- *Lov om likestilling.*

Målområdene i *Strategi for læringsmiljøet i grunnsopplæringen* tar også utgangspunkt i andre strategi- og handlingsplaner fra Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet, slik som

- *Strategi for kompetanseopplæring i grunnsopplæringen 2005 – 2008. Kompetanse for utvikling, Regjeringens strategi om likeverdig utdanning i praksis(2004-09)*
- *Utdanningsdirektoratets strategi for dokumentasjon og forskning i grunnsopplæringen. Kunnskap for utvikling(2005-08)*

I tillegg finner vi relevante strategi- og handlingsplaner fra andre departement og direktorat, slik som

- *Regjeringens strategiplan for barn og unges psykiske helse...Sammen om psykisk helse.*
- *Regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering og Regjeringens handlingsplan Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet.*

Våren 2009 vil det også komme en ny Stortingsmelding om kvalitet i opplæringen, der man vil samordne tiltakene og programmene mot mobbing som allerede finnes og målrette innsatsen. **Sosial kompetanse** vil bli sterkere vektlagt og det skal arbeides med klare regler for hva som er akseptabel oppførsel, noe som kan være med på å forebygge mobbing.

Om utvikling av sosial kompetanse som forebygging av mobbing i skolen:

Utvikling av sosial kompetanse framheves som viktig i St.meld. 30 *Kultur for læring*, *Læringsplakaten*, og i *Læreplanverket for kunnskapsløftet*.

Grunntanken i St.meld. 30 *Kultur for læring* er å skape likeverdige muligheter for alle til å kunne tilegne seg grunnleggende ferdigheter, faglig kompetanse og få sin opplæring i et godt og trygt læringsmiljø.

Læreplanen sier blant annet om utvikling av sosial kompetanse:

- *”skolen skal utvikle elevenes evne til å hevde egne og andres rettigheter og til å reise seg mot overgrep (...) og oppfostringen skal videre motvirke fordommer og diskriminering*
- *”opplæringen skal gi kyndighet og modenhet til å møte livet praktisk, sosialt og personlig”*

I dokumentet *”Utvikling av sosial kompetanse. Veileder for skolen”* kan, blant andre følgende sitat knyttes opp mot mobbing:

- *”Sosial kompetanse er en grunnleggende forutsetning for at barn og unge skal kunne forholde seg til og handle i en sosial virkelighet.*
- *”Å utvikle sosiale ferdigheter er en nødvendighet for å kunne stoppe uønsket atferd som for eksempel mobbing. Det kan se ut som om prososialitet virker beskyttende i forhold til utviklingen av alvorlig antisosial atferd”(Moffit m.fl. 2001)”*.

”Barnas arbeidsmiljølov”

Den norske opplæringsloven fikk i 2003 et nytt kapittel, ”9a Elevane sitt skolemiljø”:

Opplæringsloven § 9a-3: ”Det psykososiale miljøet” er sitert innledningsvis i planen.

I punkt 9a-4 konkretiseres skolens ansvar ytterligere;

§ 9a-4: Systematisk arbeid for å fremje helsa, miljøet og tryggleiken til elevane.

”Skolen skal aktivt drive eit kontinuerleg og systematisk arbeid for å fremje helsa, miljøet og tryggleiken til elevane, slik at krava i eller i medhald av dette kapitlet blir oppfylte.

Skoleleiinga har ansvaret for den daglege gjennomføringa av dette. Arbeidet skal gjelde det fysiske så vel som det psykososiale miljøet.”

§ 9a-8. Skolefritidsordninga

”Føresegnene i dette kapitlet gjeld også for skolefritidsordning oppretta etter lova her.”

Skolehelsetjenesten

Skolehelsetjenesten er ikke nevnt i skolens lovverk, men er forpliktet til å bidra til et helsefremmende skolemiljø etter egne forskrifter og veiledere. *”Forskrift om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten”*

sier i merknad til §1- Formål:

”Helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal i tverrfaglig samarbeid bidra til å skape et godt oppvekstmiljø for barn og ungdom gjennom tiltak for å styrke foreldrenes mestring av foreldrerollen, fremme barns og ungdoms lærings- og utviklingsmiljø og bidra til å legge til rette for godt psykososialt og fysisk arbeidsmiljø i skolen.”

Også *”Forskriften om miljørettet helsevern i skole og barnehage”* trådte i kraft i 1996, og kan betraktes som et gjennombrudd for å bedre det fysiske arbeidsmiljøet for barn og unge.

Om Skolemiljøutvalg

Opplæringslovens 11 -1a Skolemiljøutval ved grunnskolar trådte i kraft i 2005. Hensikten med skolemiljøutvalget er å sikre deltagelse fra elevene, foreldrene, skolen og de tilsatte i arbeidet med skolemiljøet. Utdanningsdirektoratet har i samarbeid med representanter fra

elever, foreldre og interesseorganisasjoner utarbeidet et omfattende veiledningsmaterieell for arbeid i skolemiljøutvalg.

Manifest mot mobbing

Det første Manifest mot mobbing (2002 -2004) ble undertegnet i september 2002 av KS, Utdanningsforbundet, Foreldreutvalget for grunnskolen, Barneombudet og regjeringen Bondevik. Manifestet hadde et felles mål: nulltoleranse mot mobbing, og partene rettet særlig oppmerksomhet mot de voksnes ansvar i barnehage, skole, hjem og fritidsmiljø. I evaluering av manifestet i 2004, ble det konkluderte med at utviklinga var styrt i positiv retning, men at to år var for kort tid til å realisere manifestets mål og visjon om et mobbefritt oppvekstmiljø. Arbeidet ble videreført ved undertegnelse av et nytt manifest (2006 - 2008). Med bakgrunn i *Barnekonvensjonen, Barnehageloven, Rammeplan for barnehagen, Opplæringsloven, Forskrift om miljørettet helsevern i barnehage og skole, Forskrift om kommunenes helsefremmende og forebyggende arbeid i helestasjon og skole-helsetjenesten og likestillingsloven* slår manifestet fast at :

”Alle har rett til et lærings- og oppvekstmiljø uten mobbing.”

Strategi for læringsmiljøet i skole og læringsbedrift, er et strategidokument utarbeidet av Utdanningsdirektoratet på oppdrag fra utdannings- og forskningsdepartementet for å følge opp St.melding 30 *Kultur for læring*. Strategien legger føringer når det gjelder ansvar på alle nivå, samtidig som den tar sikte på å øke kompetansen hos skoleeiere og skoleledere for å oppnå en helhetlig tilnærming til læringsmiljøet. Den legger også vekt på at tiltak skal være kunnskapsbasert og på kravet i kunnskapsløftet om at skolene skal bli *lærende organisasjoner*.

Rapporten ”Forebyggende innsats i skolen” fra 2006 viser til at det brukes store ressurser på både å forebygge og redusere mobbing og annen problematferd, men konkluderer med at denne innsatsen ofte har for svak faglig forankring, settes inn for sent og ikke evalueres systematisk. I følge rapporten risikerer man dermed at mye av den forebyggende innsatsen ikke gir ønskede resultater.

Siden denne rapporten kom, har utdanningsdirektoratet gitt videre føringer om *godkjente* program. Et utvalg av disse blir presentert i kap. 8.

Kap. 4 Overordna målsetting

Overordnet mål er at barn og unge i Tromsø kommune skal erfare nulltoleranse for mobbing i skolen. Det betyr at alle barn og unge skal være trygge på skolen, ved at de opplever at voksne tar ansvar og aktivt griper inn når de oppdager at noen blir fysisk eller psykisk plaget og/eller ekskludert fra fellesskapet.

Alle ansatte i skolene i Tromsø kommune skal ha kunnskap om hva mobbing er, hvordan mobbing oppdages og forebygges og handlingskompetanse på hvordan mobbing skal håndteres.

Kap. 5 Mobbeforekomst i Tromsøskolen

Skolene innrapporterer forekomsten av mobbing to ganger pr. skoleår. Resultatene legges frem for Kultur- idrett- og oppvekstkomiteen. På spørsmålet om det inneværende skoleår har vært tilfeller ved skolen som kan betegnes som mobbing svarer de fleste skolene ja. Antall mobbetilfeller for skoleåret 2007 og første del av 2008 er som følger:

Mai 2007 :	84 tilfeller
Desember 2007 :	29 tilfeller
Mai 2008 :	64 tilfeller

Mange skoler får hjelp og veiledning av helsesøster ved skolen, KUTT-teamet (kommunalt veilednings- og utviklingsteam i Tromsø) Andre instanser utenfor skolen som er med i arbeidet med løsning av mobbetilfeller er PPT og barnevern.

Mange skoler har årlige trivselsundersøkelser, og alle skolene må delta i Elevundersøkelsen som har et område som tar for seg trivsel og mobbing. Elevundersøkelsen er obligatorisk for 7. og 10. trinn. Den kan også tas på andre trinn.

Figurene nedenfor viser et utvalg av resultatene av den obligatoriske Elevundersøkelsen for 2007 og 2008

- På nasjonalt plan
- For Troms
- For Tromsø

For oversiktens skyld vises kun tall for de som oppgir ikke å bli mobbet i det hele tatt – og for de som oppgir at de blir mobbet flere ganger i uken.

Om barn/unge oppgir at de er blitt mobbet – oppgitt i prosent. 7. klassetrinn:

7. klassetrinn	2007		2008	
	Ikke i det hele tatt:	Flere ganger i uken:	Ikke i det hele tatt:	Flere ganger i uken:
Landsgj. Snitt	73,54	2,78	72,8	2,89
Snitt for Troms	74,53	3,89	71,25	3,58
Snitt for Tromsø	73,74	4,47	74,57	3,31

Om barn/unge oppgir at de har mobbet selv – oppgitt i prosent. 7. klassetrinn:

7. klassetrinn	2007		2008	
	Ikke i det hele tatt:	Flere ganger i uken:	Ikke i det hele tatt:	Flere ganger i uken:
Landsgj. Snitt	74,52	0,92	74,17	0,93
Snitt for Troms	72,04	0,89	73,58	1,05
Snitt for Tromsø	72,41	1,26	78,88	1,33

Om barn/unge oppgir at de er blitt mobbet – oppgitt i prosent. 10. klassetrinn:

10. klassetrinn	2007		2008	
	Ikke i det hele tatt:	Flere ganger i uken:	Ikke i det hele tatt:	Flere ganger i uken:
Landsgj. Snitt	77,32	4,10	77,07	4,71
Snitt for Troms	74,64	4,89	71,89	6,72
Snitt for Tromsø	74,49	5,95	73,05	6,89

Om barn/unge oppgir at de har mobbet selv – oppgitt i prosent. 10. klassetrinn:

10. klassetrinn	2007		2008	
	Ikke i det hele tatt:	Flere ganger i uken:	Ikke i det hele tatt:	Flere ganger i uken:
Landsgj. Snitt	74,39	2,97	74,23	3,25
Snitt for Troms	72,80	2,87	70,55	4,17
Snitt for Tromsø	71,65	4,05	72,94	4,89

Tallene viser at forekomsten av mobbing for hele landet oppgis å være høyere for 10. klassetrinn enn i 7. klassetrinn. Videre ser vi at Tromsø ligger nært landsgjennomsnitt og gjennomsnitt for Troms på 7. klassetrinn, men ligger noe over landsgjennomsnitt på 10. klassetrinn, både når det gjelder å oppleve mobbing, og at barn/unge oppgir at de mobber selv.

Forholdet mellom gutter og jenter når det gjelder å bli utsatt for mobbing, 7.

klassetrinn:

7. klassetrinn	Jenter		Gutter	
Tall fra 2008	Ikke i det hele tatt:	Flere ganger i uken:	Ikke i det hele tatt:	Flere ganger i uken:
Landsgj. Snitt	74,86	2,40	71,06	3,33
Snitt for Troms	74,04	2,48	68,72	4,58
Snitt for Tromsø	77,41	2,20	71,62	4,24

Forholdet mellom gutter og jenter når det gjelder å utøve mobbing:

7. klassetrinn	Jenter		Gutter	
Tall fra 2008	Ikke i det hele tatt:	Flere ganger i uken:	Ikke i det hele tatt:	Flere ganger i uken:
Landsgj. Snitt	82,72	0,50	66,03	1,33
Snitt for Troms	82,17	-	65,54	1,69
Snitt for Tromsø	84,81	0,00	73,40	2,39

Vi ser av de to ovenstående tabeller at det gjennomgående rapporteres mindre mobbing både rettet mot jenter, og begått av jenter. Det samme gjelder også for 10. klassetrinn.

Landsgjennomsnittet når det gjelder mobbing tilsier at mellom 10 – 15 % av elevene mobbes i skolen. Det betyr at et forholdsvis stort antall barn i Tromsø-skolen opplever grader av mobbing – enten som offer eller som mobber. På dette grunnlaget er det mulig å trekke følgende konklusjon:

Mobbing er et eksisterende problem i Tromsø-skolen, og det er derfor stort behov for å intensivere arbeidet mot mobbing for å forebygge og redusere mobbing i tråd med kommunens overordnede målsetting på dette området.

Kap. 6 Tverrfaglig samarbeid mot mobbing.

Kommunen har ansvar for å overvåke barnas helsesituasjon i egen kommune, og de skal planlegge og gjennomføre tiltak som fremmer en best mulig fysisk og psykisk helse blant barn og unge. Skolehelsetjenesten er en sentral aktør i kommunens folkehelsearbeid og skal være lett å oppsøke, hvor man blir tatt på alvor med sine små og store helseproblemer og utfordringer.

Folkehelsearbeid innebærer å svekke det som medfører helserisiko og styrke det som bidrar til bedre helse. De negative faktorene er alt som virker nedbrytende, enten det er ting vi utsetter oss for eller de befinner seg i det sosiale eller det fysiske miljøet rundt oss. Mobbing er et eksempel på dette. Positive faktorer handler blant annet om styrkende faktorer i miljøet, om vårt forhold til våre nærmeste, i skolehverdagen, og i hvilken grad livet oppleves å ha mening og være forutsigbart og håndterbart. Disse beskyttelses- eller mestringsfaktorer gir barn og unge bærekraft og slitestyrke.

I denne sammenheng handler folkehelsearbeidet blant annet om å satse på å styrke den psykiske helsen, gjennom å legge til rette for opplevelser av mestring, god selvfølelse, menneskeverd, trygghet og respekt. Her må det et tverrfaglig samarbeid til i arbeidet med å bekjempe mobbing gjennom de kanaler og samarbeidspartnere skolen har tilgjengelig. Pedagoger, helsepersonell og andre yrkesgrupper kan ha forskjellige perspektiv og innfallsvinkler i møte med barn og familier. For å lykkes med et godt folkehelsearbeid i skolen, vil samarbeid med barn, foresatte og fagpersonell ha stor betydning for å nå målet om et godt, trygt og helsefremmende skolemiljø.

I et folkehelseperspektiv vil man være avhengig av at både det fysiske skolemiljøet ligger godt til rette for fysisk aktivitet og utfoldelse, så vel som at det psykososiale miljøet er godt. Det psykososiale miljøet må være så trygt at man kan snakke fritt om vanskelige tema i skolehverdagen for å kunne utvikle god helse, trivsel, inkludering og læring.

Kap. 7 Målrettet arbeid mot mobbing – på skolenivå.

7.1 Prinsipper for målrettet arbeid på skolenivå

Med bakgrunn i sentrale føringer og anbefalinger fra anerkjent forskning skal skolene i Tromsø kommune legge følgende overordnede prinsipper til grunn for arbeidet med skolemiljøet:

- Forebyggende og helsefremmende tiltak i skolen skal være kunnskapsbasert og ha faglig og empirisk forankring, dvs. kunne dokumentere effekt og være vurdert og anbefalt av utdanningsdirektoratet for slik å kvalitetssikre arbeidet
- Arbeidet med skolens program må involvere og ansvarliggjøre alle nivå av skolesamfunnet, det vil si på klassenivå, alle ansatte i skole og SFO, elevråd, klassekontakter, FAU og skolehelsetjenesten.
- Arbeidet med skolens program må forankres i Skolemiljøutvalget.

Skoleledelsen har ansvar for en forsvarlig forvaltningspraksis ved å registrere saker og fatte enkeltvedtak slik loven krever. Skoleledelsen har også ansvar for å gi god informasjon og veiledning til foresatte om gjeldende lover og forskrifter, vanlig praksis på saksområdet og regler for saksbehandlingen, særlig om parterets rettigheter etter loven.

7.2 Gjennomføring på skolenivå

Dette avsnittet beskriver hvilken kompetanse, hvilke planer og hvilke tiltak som skal være på plass på hver enkelt skole:

Kunnskap om mobbing:

Alle skolens ansatte skal ha kunnskap om mobbing, som er basert på forskning og empiri, og som bygger på anerkjente arbeidsmåter.

Verdier:

Arbeidet må være preget av;

- anerkjennelse av de ansattes kompetanse
- rom for å være usikker og i en læringsprosess
- ønske om å være i utvikling
- rom for å komme med både kritiske spørsmål og nye ideer

Skolebaserte handlingsplaner – Krav til innhold:

Utarbeidelse av handlingsplan mot mobbing ved hver enkelt skole er nødvendig for å gi struktur og retning på arbeidet mot mobbing. Planen må være konkret og det må sikres at alle har kunnskap og kompetanse til å følge den opp i hverdagen. Planen må innholde fire hovedkomponenter;

- Forebygging
- Avdekking av mobbing
- Problemløsning av mobbesaker.
- Sikring av kontinuitet i arbeidet

Et mål med å utarbeide en handlingsplan mot mobbing er at planen blir et levende redskap i tiltak mot mobbing. For å sikre dette bør alle ansatte involveres i arbeidet.

Planarbeid og oppfølging av planen skal skje i nært samarbeid med foresatte.

Skolens handlingsplan skal ha forpliktende beskrivelser av:

- Skolens programerklæring mot mobbing
- Definisjon – som gir en klar beskrivelse av hva mobbing er
- Tilknypning til plan for utvikling av sosial kompetanse
- Plan for kompetanseutvikling i kollegiet
- Tydeliggjøring av ansvarsforhold
- System for kvalitetssikring/internkontroll

Tiltak for å forebygge mobbing:

Planen skal inneholde beskrivelse av tiltak for:

- Utvikling av gode læringsmiljø
- Utvikling av gode relasjoner mellom elev og lærer
- Utvikling av elevers kunnskaper, bevissthet og holdninger i forhold til mobbing.
  - Gjennom klassemøter
  - Gjennom utvikling og innføring av klasseregler mot mobbing
  - Gjennom aktivt arbeid mot kjønnsbasert trakassering og mobbing
  - Gjennom å gi kunnskap og bevissthet i forhold til bruk av de digitale medier
- Forebygging av mobbing på vei til- og fra skole

- Gjennomgang av skolens rutiner, og utforming og bruk av innearealer og utearealer med tanke på forebygging av mobbing.
- Sikre at arbeidet skjer i nært samarbeid med foreldrene
- Utvikling av foresattes kunnskap om mobbing
  - Ved gjennomføring av klasseforeldremøter
  - Ved bruk av de eksisterende samarbeidsorganer
- Bevisstgjøring på at elever også kan oppleve å være mobbet av voksne i skolen

Tiltak for å avdekke mobbing:

Planen skal inneholde beskrivelse av tiltak for:

- Utvikling av klar forståelse hos skolens ansatte og elever av hva som er mobbing
- Klargjøring av medelevers ansvar for å si ifra når mobbing observeres, og rett til å si ifra for elever som selv opplever mobbing
- Klargjøring av alle voksne i skolen sitt ansvar for å gripe inn når mobbing observeres
- Gjennomføring av undersøkelser der elever anonymt kan rapportere om hvorvidt de opplever mobbing
- Sikring av nærvær av voksne på alle skolens arenaer
- Tilgjengelig skolehelsetjeneste med helsesøsters ”Åpen dør” for elever og foreldre
- Plan for gjennomføring av elevsamtaler

Tiltak for å stanse mobbing:

Planen skal inneholde beskrivelse av tiltak for:

- Prosedyrer ved mistanke om mobbing
- Prosedyrer for umiddelbar reaksjon når mobbing er avdekket
- Klare prosedyrer for hvordan de som er blitt mobbet blir ivaretatt
- Klare prosedyrer for hvordan de som mobber blir fulgt opp
- Prosedyrer for sanksjoner dersom mobbingen ikke opphører
- Prosedyrer for skriftliggjøring/dokumentasjon (enkeltvedtak)
- Prosedyrer dersom foreldre ikke følger opp tiltak som avtales
- Klare prosedyrer for informasjon om avdekkede mobbetilfeller
  - Innad på skolen
  - Mellom skole og foresatte

- Til andre instanser dersom skole og foresatte anser dette nødvendig
- Prosedyrer når voksne mobber barn
- Prosedyrer ved mobbing med dramatisk innslag
- Retningslinjer og prosedyrer for å hente inn støtte utenfra dersom man ikke ved egen hjelp lykkes i å stanse mobbing
  - PPT
  - Evt. Innsatsteam
  - Politiets forebyggende gruppe
  - Andre

Krav til arbeidsprosessen:

Forankring i hele personalgruppa

Et mål med å utarbeide en handlingsplan mot mobbing er at planen blir et levende redskap i tiltak mot mobbing. For å sikre dette skal alle ansatte involveres i arbeidet.

Kontinuitet og langsiktighet i arbeidet

Bevissthet og oppmerksomhet på problematikken, og forpliktelse i forhold til å følge opp tiltakene må holdes oppe kontinuerlig og langsiktig, og det må etableres ordninger som sikrer dette. Det anbefales at skolen oppretter en ressursgruppe der skolens ledelse er med. Noen skoler vil ønske å bruke eksisterende plangruppe el. lign. Elevrepresentanter og foreldre skal være med i arbeidet. Det anbefales å bruke god tid til den holdningsmessige delen av arbeidet.

Kap. 8 Ressurser i arbeidet mot mobbing

I dette kapitlet gir vi en kort presentasjon av de programmer/modeller som anbefales av Utdanningsdirektoratet, og i direktoratets veileder "Utvikling av sosial kompetanse" presenteres som;

"Program der fokus rettes mot skolens evne til å støtte opp om et systematisk og helhetlig arbeid med det sosiale læringsmiljøet i skolen"

Olweus' program mot mobbing

Dette er et program for å redusere mobbing og antisosial atferd på skolen. Målet er å redusere eller fjerne mobbeproblemer både i og utenfor skolemiljøet, forebygge forekomster av nye problemer og uønskede kameratreksjoner på skolen. Programmet er velfundert,

og implementering og kompetanseutvikling hos personalet vektlegges sterkt. Evaluering av programmet viser gode resultater i forhold til å forebygge og redusere mobbing. I noen grad synes det også å redusere andre former for eksternalisert problematferd. Programmet har en egen modul: System for Kvalitetssikring av Olweus-programmet, som sikrer at skolene beholder de gode kvalitetene ved programmet som en del av den daglige driften. Programmet kan anvendes fra 1. til 10. trinn.

Zero

Programmet har som mål å redusere og forebygge mobbing. Det legges vekt på autoritativ klasseledelse og til dels også på forebygging av andre atferdsproblemer i tillegg til mobbing. I utgangspunktet retter programmet seg mot alle elever, men i særlig grad mot elever som utøver mobbing (plagere), elever som er utsatt for mobbing (mobbeofre) og elever som er i risiko for å bli mobbere, og elever som er i risiko for å bli mobbeofre. Størstedelen av programmet er integrert i det vanlige skolearbeidet. Det er også utarbeidet klare implementeringsstrategier. Evalueringen har vist gode resultater med hensyn til forebygging og reduksjon av mobbing. Programmet kan brukes på alle trinn i grunnskolen.

Respekt

Dette programmet har hele skolens læringsmiljø i fokus. Det overordnede målet gjelder reduksjon av ulike typer problematferd på skolen, primært disiplinvansker, konsentrasjonsvansker og mobbing. To sentrale strategier benyttes for å oppnå dette

- 1) Utvikling av skolen som organisasjon med vekt å styrke personalets kollektive kompetanse og forpliktelse,
- 2) Tiltak rettet mot eleven, for eksempel styrking av lærernes kompetanse i klasseromsledelse eller tiltak ved avdekking av mobbing.

Programmet har klare strategier for implementering og for videreføring av programmet etter programperioden. Evalueringen viser dokumentert reduksjon på fire hovedområder: konsentrasjonsvansker, disiplinvansker, offer for mobbing og mobbing av andre. I tillegg er det dokumentert ringvirkninger til atferdsvansker der det ikke er direkte tiltak, for eksempel vold. Anbefales brukt i grunnskolen.

Læringsmiljø og Pedagogisk analyse (LP)

Dette programmet favner om hele skolens læringsmiljø. Programmets hovedfokus er rettet mot den enkelte lærers praksis og utfordringer. Målet er å endre forhold i læringsmiljøet som påvirker og opprettholder problemer, og å etablere gode betingelser for sosial og skolefaglig læring hos alle elever. Det er utarbeidet klare strategier for hvordan LP-modellen skal implementeres i kommunen. PP-tjenesten er veileder for lærergruppene. Gjennom egen opplæring og deltakelse i opplæringen av lærere utvikles felles kunnskaper om hva som påvirker læring og atferd i skolen. Dette gir også et godt utgangspunkt for å samarbeide om tiltak for enkeltelever. Programmet viser positive resultater med hensyn til å redusere problematferd, utvikle elevenes sosiale kompetanse og utvikle et positivt klasse- og skolemiljø. Modellen er tilpasset hele grunnskolen.

Fra Utdanningsdirektoratets ressursmaterieell mot mobbing;

http://www.udir.no/templates/udir/TM_Artikkel.aspx?id=4013

Kjetil & Kjartans tips mot mobbing

[Tips nr. 1](#) - Bruk selvironi fremfor å dumme ut andre.

[Tips nr. 2](#) - Få et kick av å hjelpe dem som blir mobbet.

[Tips nr. 3](#) - Føl deg trygg nok til å være sammen med dem som er alene.

[Tips nr. 4](#) - Hvis noen blir baksnakket, endrer du tema.

[Tips nr. 5](#) - Vit at mobbing aldri glemmes.

[Tips nr. 6](#) - Vold skal politianmeldes. Skoleområdet er intet unntak.

[Tips nr. 7](#) - Mobbing er ikke en konflikt, men et overgrep. En leder skal ikke megle, men stoppe mobbing.

[Tips nr. 8](#) - Uten tilskuere forsvinner mye av mobbingen. Meld heller ifra.

[Tips nr. 9](#) - Verdsatt at folk er forskjellige.

Kap. 9 Internkontroll og kvalitetssikring

Om skoleeier: Sitat fra Strategi for læringsmiljøet i grunnskoleopplæringa (2005-08)

Det er skoleeiers oppgave å:

- Følge opp Strategi for læringsmiljøet i grunnopplæringen (2005-08)
- Søke faglig støtte til kompetanseutvikling og lokalt utviklingsarbeid fra universiteter, høyskoler eller andre relevante fagmiljøer etter behov
- Etter behov samarbeide regionalt mellom kommunene, både om kartlegging av kompetanse- behov og om organisering og gjennomføring av konkrete tiltak
- Følge opp nasjonalt kvalitetsvurderingssystem ved å sikre at skolen vurderer læringsmiljøet, og at vurderingsresultatene blir fulgt opp
- Bidra til å styrke støtteapparatets rolle som innovativ samarbeidspart i grunnopplæringen
- Bidra til tverrsektoriell innsats og samarbeid på området

Det vises her til Opplæringslovens § 13.10 B, som sier at;

....Kommunen/fylkeskommunen..... skal ha eit forsvarleg system for vurdering av om krava i Opplæringslova og forskriftene til lova blir oppfylte..... ”

Ansvar på skolenivå

For å sikre langsiktighet og kontinuitet slik at aktiviteter opprettholdes over tid, bør skolen lage en kvalitetsplan som beskriver skolens kvalitetssikring på det psykososiale området. Planen bør beskrive systematiske tiltak som skal gjennomføres for å sikre kvalitet og kontinuitet. Planen bør også omfatte et internt kontrollsystem. Skoleledelsen har ansvar for å rapportere om kvalitetssikringsarbeidet til skolemiljøutvalget. Elevene skal delta som samarbeidspartnere. Skolemiljøutvalget har en rådgivende funksjon overfor rektor.

Fra veileder for Opplæringslovens § 9A – om tilsyn;

Det miljørettede helsevernet er en del av kommunehelsetjenesten. Ifølge kommunehelsetjenesteloven skal kommunen ha et miljørettet helsevern som blant annet har som oppgave å føre tilsyn med at skolene oppfyller kravene til skolemiljøet i ”Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler”. Kravene i denne forskriften utdyper de generelle kravene til miljøet i opplæringsloven kapittel 9a.

Kommunestyrets ansvar

Etter kommunehelsetjenesteloven § 4a–2 og forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler § 25 har kommunestyret ansvaret for å føre tilsyn med skolemiljøet. Kommunestyret er også godkjenningsmyndighet. De nye bestemmelsene om skolemiljøet i opplæringsloven kapittel 9a endrer ikke disse pliktene. Kommunestyrets tilsyn med skolemiljøet er en del av kommunens miljørettede helsevern og regnes som en helsetjeneste.

Rapportering og kontroll

- Skolene skal årlig dokumentere oppfølging av ”Strategisk handlingsplan mot mobbing” til Rådmannen, på bakgrunn av skjema/rutiner utarbeidet for dette.
- Resultatene av elevundersøkelsen gjennomgås av Rådmann. Dersom enkeltskoler har særskilt høye tall for mobbing tar Rådmann kontakt med skolens ledelse, for umiddelbar drøfting av tiltak.

Litteratur:

Mobbing blant barn og unge, Informasjon veiledning til foreldre

Olweus, Dan og Solberg, Cecilia (1997) Pedagogisk forum

Veileder for skolen: Alvorlige atferdsvansker, Effektiv forebygging og mestring i skolen,

Læringscenteret

Veileder for skolen Utvikling av sosial kompetanse,

Læringscenteret. Nordahl Thomas, Sørli Mari-Anne, Tveit Arne og Manger, Terje (2003)

Eleven som ressurs i skolen – 1 Veiledning og innføring og gjennomføring av skolemegling,

Nasjonalt læremiddelsenter. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, Justis og politidepartementet (2000)

Manifest mot mobbing (2002) Regjeringen Bondevik og manifestpartene: Barneombudet, utdanningsforbundet, Kommunenes sentralforbund, Foreldreutvalget for grunnskolen

Olweus kjerneprogram mot mobbing og antisosial atferd i skolen,

Olweus, Dan (2001) Lærerveiledningen versjon III

Mobbing i skolen. Hva vi vet og hva vi kan gjøre,

Olweus, Dan (2001) Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo 5. utg.

Lærerveiledning Zero, SAFs program mot mobbing,

Roland, Erling og Grete Sørensen Vaaland (2003) Senter for atferdsforskning, Stavanger

Elevenes fysiske og psykososiale skolemiljø, Rettigheter etter nytt kapittel 9a i opplæringsloven 2003 – grunnskolen og videregående skole,

Stette, Øystein (2003) PEDLEX Norsk skoleinformasjon, Oslo

Kunnskapsstatus om kjønnsrelatert mobbing blant barn og unge.

Utdanningsdirektoratet/Høgskolen i Nesna. 2007.

Strategisk handlingsplan mot mobbing

Tromsø kommune. 2004

Læreplanverket for kunnskapsløftet (LK-06)

(Kunnskapsdepartementet)

Opplæringslova med forskrifter

(Kunnskapsdepartementet)

St.meld. nr.30 (2003-2004) Kultur for læring

(UFD) (Nå Kunnskapsdepartementet)

Lokalt vedtatte planer:

Boligsosial handlingsplan	Tromsø kommune (Høst 2008)
Rusmiddelpolitisk handlingsplan	Tromsø kommune
Handlingsplan mot vold i nære relasjoner	Tromsø kommune (Høst 2008)
Handlingsplan for psykisk helsearbeid	Tromsø Kommune

Anbefalt litteratur:

Mobbing Håndbok for foreldre, Rebell forlag AS

Roland, Erling (1996)

How to Promote Childrens,s Social and Emotional Competence

Webster-Stratton, Carolyn (1999), Paul Chapman Publishing Ltd. London (kommer på norsk høsten 2004)

St.meld. nr.16(2002.2003) Resept for et sunnere Norge

(Helse- og omsorgsdepartementet)

St.meld. nr.49(2003-2004) Mangfold gjennom inkludering og deltagelse

(Kommunal- og regionaldepartementet)

St.meld. nr.39(2001-2002)Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge

(Barne- og familiedepartementet)

Mobbing kan stoppes

Høiby, Helle, Fagbokforlaget. 2002

Sentrale planer/dokumenter fra tilgrensende områder;

- *Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer*
- *St.meld. nr.6(2002-203) Tiltaksplan mot fattigdom*
- *Program for oppvekstmiljø for fremmedspråklige*

Lokale planer fra tilgrensende arbeidsområder;

- *Boligsosial handlingsplan* *Tromsø kommune*
  - *Rusmiddelpolitisk handlingsplan* *Tromsø kommune*
  - *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner* *Tromsø kommune*
  - *Handlingsplan for psykisk helsearbeid* *Tromsø kommune*
-

God tur, skolepike.

*Med den røde ranselen som en soloppgang på ryggen
og flettene lik gardiner trukket til siden
for nakken din, den hvite nonnen
jeg alltid har lyst til å si omforlatelse til,
går du til dine første skoledager
Ansiktet ditt ryker av forventning
like eksplosiv fruktbar
som en nybrøytet åker i regnskoglandene*

*Å såmenn
vær rene på hendene og barhodede
når dere med såkorg går ut på dette jordet
Jeg tror ikke kunnskapen dere kaster ut
er spilt korn, men jeg vet;
alt som uten baktanker, uten skepsis, umaskert
og uvettig vergeløst går ut til livet med tilliten
som et kostbart gulleple i hendene er hellig.
Så god tur med deg skolepike*

Kolbjørn Falkeid